

ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำ กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมือง คำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว¹

ลัดดาวัลย์ ตุนาลม² และปิ่นวดี ศรีสุพรรณ³

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า และเพื่อศึกษายุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า โดยใช้กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ หมู่บ้านเชียงเกี้ยว เมืองคำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นกรณีศึกษา ทำการวิจัยโดยการศึกษาดูงานเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและยุทธศาสตร์การดำรงชีพมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาความ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงไทดำในหมู่บ้านดังกล่าวมีบทบาทที่สัมพันธ์กับความเป็นเพศคือ เป็นทั้งแม่และภรรยาในครัวเรือนซึ่งเป็นบทบาทดั้งเดิม และปัจจุบันมีบทบาทเพิ่มขึ้นในฐานะผู้หาเลี้ยงครอบครัว จากเดิมจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายเท่านั้น ทั้งนี้สามารถมองบทบาทของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้าออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ หนึ่ง บทบาทด้านเศรษฐกิจ ผู้หญิงกลายเป็นผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัวด้วยการทอผ้าเพื่อขายเป็นสินค้า จากเดิมที่ทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่มและในพิธีกรรมทาง

¹ บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงบทบาทและยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำ ผ่านกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว”

² บัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ อาจารย์ประจำ สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วัฒนธรรมต่างๆ เท่านั้น และสอง บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ บทบาทการดูแลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดูแล การเลี้ยงดู ครอบครัว และการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งยังคงบทบาทเดิมจากอดีต และบทบาทเพื่อชุมชน ได้แก่ บทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การทอผ้าจากเดิมเป็นกิจกรรมเฉพาะในครอบครัวได้กลายเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงบทบาท ความสามารถ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนด้วย

ผู้หญิงไทดำใช้การทอผ้าเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการดำรงชีพ โดยได้พัฒนาวิถีชีวิตต่างๆ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยปรับใช้ทุนที่สำคัญห้าด้านในการดำรงชีวิต กล่าวคือ หนึ่ง ทุนทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ คนที่มีความรู้และความสามารถในการทอผ้า ทักษะ ประสบการณ์ที่สะสมไว้ หรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล สอง ทุนทางด้านกายภาพ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ ประกอบไปด้วยเส้นทางเข้าหมู่บ้านเชียงเกี่ยวกับสะดวกสบายที่สามารถส่งออกสินค้าได้ สาม ทุนทางการเงิน ได้แก่ ฐานะทางการเงิน การออม และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยมีกองทุนสนับสนุนของหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สี่ ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ไม้เป็นส่วนประกอบในการสร้างอุปกรณ์การทอผ้าและใช้กาบไม้มาย้อมผ้า และห้า ทุนทางสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการผลิต ส่งออกสินค้า และการพัฒนาฝีมือและผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ : ผู้หญิงไทดำ การทอผ้า ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ การเปลี่ยนแปลงบทบาท

Abstract

This qualitative research aims to explore the changing roles and survival strategies of Tai Dam women as seen through their fabric weaving practice. It focuses on a silk hand-weaving group in Xieng Khiaw Village, Kham District, Xieng Khouang Province in the Lao People's Democratic Republic. Its data collection methods include documentary research, interviews, and focus groups. The data were descriptively analyzed through the conceptual frameworks of women's gender roles and survival strategies.

The research findings show that the gender roles of Tai Dam women in Xieng Khiaw Village were those of mother and wife within the household. However, these women had increasingly become the family breadwinner, which was the traditional role of men. The women played a prominent role in many areas. Economically, they played the role of family earner by weaving fabrics for sales when fabrics were traditionally woven for cloths and ritual use. In terms of their social and cultural role, the women were caregivers: they provided care to and raised their family members and performed traditional duties on a daily basis. In addition, the women in Xieng Khiaw Village served their community by preserving local arts and culture. Traditionally, weaving was considered as an exclusive family activity. However, it had increasingly become a social activity which allowed women to showcase their roles and abilities and partake in the preservation of community culture.

The Tai Dam women in Xieng Khiaw Village employed fabric weaving practice as one of their survival strategies and developed many different methods of coping with ever changing situations. They adapted and relied on 5 types of capital – human, physical, financial, natural, and social – to make a living. Human capital refers to people with weaving knowledge and skill, a stock of experience accumulated by living people or passed on from ancestors, and knowledge one possesses in one's self. Physical capital includes infrastructures and basic needs. For the women in Xieng Khiaw Village, it narrowly meant the road going into their village, which facilitated the transport of their products. Financial capital refers to financial status, saving, and access to resources of capital. Village fund was established to provide capital for the villagers to use in their investment and career development. Natural capital involves equipment for handloom making and tree barks for fabric dyeing. Social capital includes being part of the weaver group in Kham District. Being a member of this group is important not only for the women to develop their weaving skill but also for the production, distribution, and development of their product as a whole.

Keywords : Tai Dam Woman, Weaving, Livelihood Strategy, Role changes

1. บทนำ

การทอผ้านับว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาช้านาน ผ้าและกระบวนการทอผ้ามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้หญิงลาว โดยเฉพาะในอดีต การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงลาวทุกคนที่ต้องทอเป็น มีความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงตลอดช่วงอายุตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยชรา การทอผ้าจึงเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานและเป็นเรื่องของหัตถกรรมในครัวเรือนมากกว่าอุตสาหกรรม

การทอผ้ามีความสัมพันธ์กับระบบความคิด ความเชื่อ และยังเป็นระบบความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้หญิง ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน กล่าวคือในครอบครัวจะถ่ายทอดวิธีการทอผ้าในฝ่ายหญิง คือ จากแม่ถึงลูกสาว โดยผู้ใหญ่จะมีโอกาสสอนพร้อมทั้งปลูกฝังระบบความคิดวิถีการดำเนินชีวิตอันดีงามให้แก่ลูกหลานเพื่อไปปฏิบัติสืบทอดกันด้วยถือได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) เมื่อความสำคัญของการทอผ้าเปลี่ยนผ่านสู่ระดับหมู่บ้าน การทอผ้าจึงถือได้ว่าเป็นการเผยแพร่ด้านวัฒนธรรมประจำชุมชนได้กว้างขึ้น ในปัจจุบันผู้หญิงลาวในหลายพื้นที่ทอผ้าเพื่อจำหน่ายหารายได้เข้าครอบครัว การทอผ้าจึงมีความสำคัญในแง่มุมด้านเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

เมื่อผู้หญิงลาวมีบทบาททางเศรษฐกิจในครอบครัวมากขึ้นในฐานะผู้หารายได้หรือมีร่วมหารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวจากบทบาทเดิมที่เป็นเพียงแม่บ้าน แม่เรือนหรือการเป็นผู้บทบาทแฝงในทางเศรษฐกิจเท่านั้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มักพบเห็นได้ทั่วไปแทบทุกหมู่บ้านในลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านเชียงเกี้ยว เมืองคำ แขวงเชียงขวาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่มีการทอผ้าเพื่อขายและมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในด้านการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งในกระบวนการทอผ้านี้ ผู้หญิงได้ใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เกิดรายได้สู่ครัวเรือนทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทอผ้า การรวมกลุ่ม การหารายได้เสริมอื่นๆ เป็นต้น ดังจะกล่าวต่อไป

บทความชิ้นนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 7 หัวข้อ *หัวข้อแรก* คือ บทนำ *สอง* วัตถุประสงค์ของการศึกษา *สาม* ระเบียบวิธีวิจัย *สี่* การทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง *ห้า* ความเป็นมาของกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ *หก* ผลการศึกษาซึ่งนำเสนอการเปลี่ยนแปลงบทบาทและยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า โดยอธิบายถึงความสัมพันธ์ของผ้ากับวัฒนธรรมชุมชน การแบ่งบทบาทในการทอผ้าในครัวเรือน สาเหตุผู้หญิงในหมู่บ้านดังกล่าวจึงเลือกอาชีพการทอผ้าในการสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและบทบาทผู้หญิง รวมถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้วิถีชีวิตของผู้หญิงเปลี่ยนแปลง โดยใช้กรณีศึกษา กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ บ้านเชียงเกี้ยว เมืองคำ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว โดยอธิบายผ่านแนวคิดยุทธศาสตร์การดำรงชีพ และ *หัวข้อสุดท้าย* เป็นส่วนอภิปรายผลและสรุป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ

2.2 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนามโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้หญิงที่ทอผ้าในกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหม และ หัวหน้ากลุ่มรวมทั้งหมด 11 คน และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องคือ นายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้สูงอายุ ผู้ชายและกลุ่มผู้หญิงที่ประกอบอาชีพทอผ้าในหมู่บ้าน และการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้หญิงที่ทอผ้าในหมู่บ้าน

4. แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดเรื่องบทบาทของผู้หญิง

บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า บทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกจริงตามตำแหน่งของเขา George H. Mead ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ หรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้องประกอบด้วย สิ่งดังต่อไปนี้ 1) การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 2) พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง 3) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น การเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ 4) การประเมินผลการกระทำตามบทบาท สามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยคนอื่น นอกจากนี้ R. Linton กล่าวว่า สถานภาพหรือตำแหน่งเป็นตัวกำหนดบทบาทให้แก่บุคคล สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่ง ดังนั้น เมื่อกำหนดตำแหน่งใดขึ้นก็จำเป็นต้องมีบทบาทหรือภาระหน้าที่ของโครงสร้างหน้าที่ที่กำกับตำแหน่งนั้นไว้ โดยเห็นว่าการที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ได้กำหนดไว้ได้ดีหรือไม่ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้ คือ 1) ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน 2) วัฒนธรรมประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง 3) บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท (Abercrombie, Hill, and Turner, 2000)

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2537: 73-74) ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า

บทบาท คือ การกระทำตามสิทธิ์และหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาท มักจะเป็นของคู่กันคือเมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับความคาดหวังจากสังคม ให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอนให้มีความรักความเอ็นดูและอื่นๆ เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน ในลักษณะทั่วไปของบทบาท เป็นการกระทำตามสิทธิ์และหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต่างๆ ส่วนสิทธิ์หมายถึงสิ่งที่เขาพึงได้รับตอบแทนจากการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้นๆ บทบาทจึงเป็นสิ่งที่ต่างๆ ที่เขาทำในตำแหน่งที่เขาครองอยู่ เช่นผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อแม่มีบทบาทหน้าที่จะต้องทำหลายอย่าง เช่น เลี้ยงดู ให้การศึกษาอบรมให้ความอบอุ่นทางใจ และมีสิทธิ์ที่จะได้รับอะไรหลายอย่าง คือ ความภูมิใจ สบายใจ ความเคารพ ยกย่อง และความกตัญญู เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน

บทบาทยังเกี่ยวข้องกับความเป็นเพศ เช่น เพศภาวะ (Gender) หมายถึง เพศทางสังคมหรือเพศที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางสังคมหรือวัฒนธรรม ให้แสดงบทบาทหญิงหรือบทบาทชาย ดังนั้น เพศที่ถูกกำหนดโดยสังคมจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละสังคม ตามสภาวะการณ์ และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ผู้หญิงอาจต้องรับภาระต่างๆ ที่เคยเป็นของผู้ชาย และผู้ชายอาจจะต้องรับบทบาทการดูแลบ้านเรือนเลี้ยงดูบุตรซึ่งเคยเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

สุริยา สมุทคุปดี และคณะ (2537: 31) กล่าวว่า ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในสังคมวัฒนธรรมหรือภูมิภาคอื่นๆ ของโลกแล้วผู้หญิงในเอเชียมีบทบาทและสถานภาพทางสังคมค่อนข้างสูง สังคมวัฒนธรรมของเอเชียอาคเนย์ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตามในบริเวณหมู่เกาะเป็นระบบสังคมวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีบทบาทด้านต่างๆ ในสังคมเกื้อกูลกับผู้ชายหรือบางกรณีก็สามารถทดแทนบทบาทของผู้ชายได้โดยไม่มีความแตกต่างหรือเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างเพศมากนัก

Moser (1993 อ้างถึงใน ลัดสะหมี จันทะบันทง 2554: 16) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหญิง-ชายว่า บทบาทหญิง-ชาย หมายถึง ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในครัวเรือนด้วยกัน และระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ความแตกต่างเหล่านี้ได้แสดงออกในบทบาท ความรับผิดชอบ การเข้าถึงทรัพยากร การบริการพื้นฐาน อุปสรรค โอกาส ความต้องการ ความเข้าใจ ทัศนคติ และปัญหาอื่นๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้หญิงและผู้ชาย

คณะประธานสหพันธ์แม่หญิงลาว (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว 2543) กล่าวว่า บทบาทหญิง-ชาย หมายถึง การเคลื่อนไหวประจำวันของหญิง-ชายในสภาพที่ต่างกัน ซึ่งอาจรวมทั้งหน้าที่ และความรับผิดชอบอีกด้วย ซึ่งบทบาทสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม จิตสำนึก และความต้องการของคนได้ผ่านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบันจะเห็นว่า บทบาทหญิง-ชายได้มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ หญิงและชายมีบทบาทแตกต่างกันและมีบางอย่างที่คล้ายกัน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายแสดงออกใน 3 บทบาท คือ

1) บทบาทการดูแลสมาชิกในครอบครัว เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการดูแล การกินอยู่ เลี้ยงดูครอบครัว บทบาทดังกล่าว อาจรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหาร การซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน และอื่นๆ กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สังคมถือว่าเป็นงานที่เบาแต่ความจริงแล้วงานดังกล่าวเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก

2) บทบาทการผลิต เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการสำหรับบริโภคในครอบครัวและเพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงิน ซึ่งเป็นงานที่ผู้หญิงและผู้ชายทำเพื่อเลี้ยงชีพ และสามารถผลิตเป็นสินค้าเพื่อสร้างรายรับให้ครอบครัวและตนเอง เช่น การผลิตหัตถกรรม เกษตรกรรม การทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในขณะเดียวกันยังรวมทั้งการผลิตธุรกิจขนาดเล็ก เช่น ทอผ้า ตัดเย็บ และอื่นๆ

3) บทบาทเพื่อชุมชน เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการบริการทางสังคม รวมทั้งงานบุญประเพณี และงานพัฒนาต่างๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่ขยายจากระดับครัวเรือนออกไปสู่ชุมชนเพื่อให้มีการจัดหา หรือบำรุงรักษาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เพียงพอ ต่อการอุปโภค ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน และรวมทั้งการมีส่วนร่วมทางด้านการเมืองในชุมชนด้วย

คณะกรรมการส่งเสริมความก้าวหน้าของแม่หญิงลาว (2551 อ้างถึงใน เต็งเม้ง อย่างลือชัย 2550) ได้กล่าวถึง บทบาทหญิง-ชาย ของรัฐบาล สปป.ลาว ว่ารัฐบาลมีความพยายามสร้างให้ประเทศลาวมีความยุติธรรมทางสังคมสำหรับประชากรลาวทุกคน โดยไม่จำแนก อายุ เพศ วัย ชนเผ่า ได้รับรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย เพื่อเป็นการตัดสินใจปัญหาและมีอิทธิพลในการสร้างนโยบายส่งเสริมให้ผู้หญิงได้มีโอกาสเข้าหาทุกแหล่งทรัพยากรต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศชาติ และขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การบริการ ด้านสาธารณสุข และการศึกษา และเพื่อดำเนินการตามแผนนโยบายแห่งชาติส่งเสริมความก้าวหน้าของผู้หญิงลาว คณะกรรมการเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิงได้สร้างยุทธศาสตร์ของแผนก (แผนก) โดยมีจุดประสงค์คือ 1) เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงให้แก่การดำเนินงานส่งเสริมความก้าวหน้าของแม่หญิงในแผนก การตั้งแต่ส่วนกลางสู่ท้องถิ่น 2) เพื่อทำให้การดำเนินงานทุกขั้นตอนมีความเข้มแข็งทั้งปริมาณและคุณภาพสามารถดำเนินการเคลื่อนไหวได้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง และ 3) เพื่อเป็นการรับประกันว่าผู้หญิงลาวจะมีความรู้ความสามารถมีบทบาทในการตัดสินใจปัญหา ปรึกษาหารือขั้นต่างๆ และมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ เพื่อตอบสนองการมีงานทำของประชาชนทั้งเขตตัวเมืองและเขตชนบท เพิ่มมากขึ้น

ธนาคารโลก ระบุว่า ประมาณ 40% ของบรรดาผู้ประกอบการรายใหม่ในประเทศลาวเป็นสตรี และความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย คือหัวใจสำคัญที่จะนำการพัฒนาลาวให้พ้นจากความยากจน ธนาคารโลกเสนอรายงานในโอกาสวันสตรีสากล ครบรอบ 103 ปี ในวันที่ 8 มีนาคม 2556 ว่า ประเทศลาว

เป็นประเทศหนึ่งที่สตรีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาคเอกชนของลาว ซึ่งมีผู้ประกอบการรายใหม่ที่เป็นหญิงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบัน ปรากฏว่าผู้ประกอบการธุรกิจรุ่นใหม่ในลาวเป็นสตรีมากถึง 40% และมีที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับอีกด้วย ธนาคารโลกยังระบุอีกว่า สตรีลาวมีบทบาทเพิ่มขึ้นทั้งในด้านสังคมและการเมือง แม้ว่าจะยังไม่เทียบเท่าผู้ชายก็ตาม แต่ก็ถือเป็นการพัฒนาที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเห็นได้จากบทบาทของสตรีลาวในฐานะสมาชิกสภาแห่งชาติที่เพิ่มขึ้นในระดับสูงกว่า 20% นับแต่ปี 2553 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม ธนาคารโลกได้เน้นย้ำว่า การพัฒนาความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพราะจะเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาให้ลาวหลุดจากความยากจนและพ้นจากสภาพประเทศด้อยพัฒนาอย่างแท้จริง (VOA 2013)

กล่าวโดยสรุป บทบาทสัมพันธ์กับความเป็นเพศ ความเป็นหญิงชายในสังคมถูกกำหนดจากวัฒนธรรมและจะแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขสถานการณ์ต่างๆ เช่น สังคมในอดีตผู้หญิงในชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูงถูกคาดหวังให้อยู่กับบ้านดูแลครอบครัว การทำงานนอกบ้านถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดีเกียรติ แต่ในปัจจุบัน การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงเป็นเรื่องปกติและในบางส่วนเป็นความจำเป็นของครอบครัว นอกจากนี้ ความเป็นหญิงเป็นชายที่ถูกคาดหวังจากสังคมจะไม่เหมือนกันในแต่ละสังคมด้วย นอกจากแตกต่างกันตามเวลาและสถานที่แล้ว การให้ความหมายทางสังคมต่อเพศสภาพยังเป็นผลจากสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละยุคสมัยและในแต่ละสังคมอีกด้วย งานวิจัยชิ้นนี้เห็นว่าผู้หญิงลาวทั้งในเมืองและชนบทต่างมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนไปตามเงื่อนไขและสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป และโดยเฉพาะบทบาทของผู้หญิงลาวในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากในอดีต ดังจะกล่าวต่อไป

4.2 แนวคิดยุทธศาสตร์การดำรงชีพ

ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ หมายถึง ชุดของกิจกรรมและทางเลือกหลายรูปแบบที่ผสมผสานกัน ที่คนใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ยุทธศาสตร์การดำรงชีพมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยแนวทางต่างๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันตามบริบทของเวลา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และระดับทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การดำรงชีพยังมีความแตกต่างกันไปภายในครัวเรือนด้วย ในขณะที่โครงสร้างและกระบวนการเชิงโครงสร้าง มีผลต่อสถานภาพการครอบครอง ทรัพยากรหรือทุน สถานภาพดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการเลือกใช้นโยบายการดำรงชีพประเภทต่างๆ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554: 83)

Bebbington (1999 อ้างอิงจาก ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554: 76) เห็นว่าหัวใจของแนวคิดการดำรงชีพนั้นอยู่ที่คน ดังนั้น การเข้าใจความเข้มแข็งของคน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์แนวทางที่คนจนแปรทรัพยากรให้เป็นผลลัพธ์เชิงบวกในการดำรงชีพ

ทั้งนี้ สำหรับทรัพยากรที่ใช้ในการดำรงชีพ Department for International Development (DFID) (2002 อ้างอิงจาก ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554: 77-78) เสนอว่าทุน/ทรัพยากรแต่ละชนิดมีนัยยะที่ต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น และได้พัฒนาตัวแบบห้าเหลี่ยมทรัพยากร (The Assets Pentagon) เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจในทรัพยากร และความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรต่างๆ ประกอบด้วยทุนห้าด้านดังนี้

1) ทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human capital) หมายถึง ทักษะ ความรู้ ความสามารถในการด้านแรงงาน และสุขภาพที่ดี ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยให้คนสามารถดำเนินยุทธศาสตร์การดำรงชีพและบรรลุผลเป้าหมายในการดำรงชีพได้

2) ทุนทางสังคม (Social capital) ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมที่คนนำมาใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพซึ่งได้แก่ เครือข่าย และความสัมพันธ์ ซึ่งช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความสามารถในการร่วมมือกัน

3) ทุนทางธรรมชาติ (Financial capital) ทรัพยากรธรรมชาติที่คนจนในชนบทพึ่งพาอาศัยมักจะเป็นทรัพยากรส่วนร่วม โดยเปรียบเทียบการเข้าถึงและการใช้ทุนทางธรรมชาตินั้นมีความสำคัญน้อย แต่สำหรับคนชนบทแล้วทุนทางธรรมชาติเป็นทั้งแหล่งที่มาของการดำรงชีพ และบริบทที่เปราะบาง

4) ทุนทางกายภาพ (Physical capital) หมายถึงโครงสร้างพื้นฐานและสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

5) ทุนทางการเงิน (Financial capital) ทรัพยากรทางการเงินที่คนใช้ในการบรรลุเป้าประสงค์ของการดำรงชีพ ซึ่งประกอบด้วยเงินตราหรือทรัพยากรอื่นๆ ที่ช่วยให้สามารถประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์การดำรงชีพในรูปแบบต่างๆ ได้ และทุนทั้งห้านี้ก็เป็นหัวใจของแนวคิดการดำรงชีพ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554 : 77)

แม้ว่างานศึกษาในแนวครัวเรือนศึกษามีคุณูปการอย่างมากต่อการทำความเข้าใจต่อความซับซ้อนในความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาและคนจน ซึ่งได้ช่วยให้เห็นพลวัตทางเศรษฐกิจอันหลากหลายของครัวเรือนที่แตกต่างกัน แต่งานศึกษาดังกล่าว ก็ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญอันเนื่องมาจากแนวทางที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างหน้าที่ และเน้นแต่เพียงมิติทางเศรษฐกิจของการปรับตัวของครัวเรือน ซึ่งขาดมิติทางด้านวัฒนธรรมและเพศภาวะ งานการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงและการดำรงชีพจึงมักเน้นทำความเข้าใจกับบทบาทของความสัมพันธ์หญิง-ชาย ที่มีนัยยะต่อยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงในครัวเรือน และการต่อรองของผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกรรม งานศึกษาส่วนใหญ่พบว่า การปรับตัวและสภาพแวดล้อมการใช้ทรัพยากรทั้งในและนอกครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพอันหลากหลาย เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของผู้หญิงเพื่อให้ครัวเรือนอยู่รอด (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554: 63)

แนวคิดเรื่องผู้หญิงที่ใช้งานศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงและการดำรงชีพ จึงมักเน้นทำความเข้าใจกับบทบาทของความสัมพันธ์หญิง-ชาย ที่มีนัยยะต่อยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงในครัวเรือน และการต่อรองของผู้หญิง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกรรม งานศึกษาส่วนใหญ่พบว่า การปรับบทบาทและสถานภาพด้วยการใช้ทรัพยากรทั้งในและนอกครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพอันหลากหลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของผู้หญิงเพื่อให้ครัวเรือนอยู่รอด เช่นในงานของ บัวพันธ์ พรหมพักพิง เรื่อง Rural Transformation and Gender Relations in the Northeast Thailand (2000 อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554:107-108) พบว่า ทางเลือกของผู้หญิงในหมู่บ้านดอนหัน จังหวัดขอนแก่น ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีความหลากหลายไม่ว่าจะทำงานเจียรไนพลอยในโรงงานในหมู่บ้าน อพยพไปเป็นแรงงานรับจ้าง

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างงานที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การดำรงชีพ เช่นงานของ พระมหาโสภณ มูลหา (2554) ศึกษายุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ มีการสร้างยุทธศาสตร์การดำรงชีพ ให้ตนและครอบครัวดำรงอยู่ได้ โดยอาศัยความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากร/ทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน นำมาใช้เป็นยุทธวิธีในการทำกิจการและยุทธวิธีในการปรับตัวโดยการสร้างงาน อาชีพ กิจกรรม หรือสร้างรูปแบบวิธีการต่าง ๆ อันหลากหลายโดยอาศัยทรัพยากร/ทุนที่มีอยู่นั้น มาสนับสนุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ว่านี้จะอยู่ในรูปแบบ การรวมกลุ่ม การลงทุน การทดแทน การยอมสละ การยอมทน การประท้วง การอพยพแรงงาน การฝึกทักษะอาชีพ และการประกอบอาชีพเสริม ซึ่งยุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร/ชุมชนนี้จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ในการดำรงชีพต่าง ๆ คือ การมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การลดความอ่อนแอ การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหาร และการเกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อันก่อให้เกิดความอยู่รอดและความยั่งยืนของชุมชน ทั้งนี้ การศึกษาของ รุ่งโรจน์ แสงนอก (2553) ได้พูดถึง ฐานคติแนวความคิดการดำรงชีพว่ามีศูนย์กลางความคิดอยู่ที่ “เครือข่ายระหว่างบุคคล” อธิบายถึงการดิ้นรนของปัจเจกและกลุ่มในการดำรงชีวิต มีประชาชนเป็นศูนย์กลางและยุทธศาสตร์การดำรงชีพพัฒนามาจากยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด (Survival Strategies) มุ่งเน้นที่พฤติกรรมทางสังคมของคนจนที่

พยายามหาหนทางอยู่รอดจากการวิกฤติการณ์ต่างๆ ซึ่งรวมเอากิจกรรมและทางเลือก ที่ผู้คนดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ

แนวคิดยุทธศาสตร์การดำรงชีพเหมาะในการอธิบายการทอผ้าเป็นสินค้าซึ่งทำให้เห็นการพยายามหาทางออกเพื่อลดความยากจน ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีบทบาททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้นโดยนำแนวคิดห้าเหลี่ยมทรัพยากรมาใช้ในการอธิบายการปรับใช้ทุนทั้งห้าด้านมาเป็นยุทธศาสตร์ในการทอผ้าเพื่อการค้า

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า

ใน สปป.ลาว การใช้ผ้าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมมีมานานแล้ว โดยมีการทอผ้าไหมในลาวมานานกว่า 1,000 ปี เป็นประเพณีมาแต่โบราณผ่านรุ่นแม่สู่รุ่นลูก และคนรุ่นใหม่ยังคงการทอผ้านี้ไว้โดยแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านการทอผ้าของลาว ผ้าทอยังสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และสะท้อนความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในปี 1989 Carol Cassidy หญิงชาวอเมริกัน ได้มาเยือนประเทศลาว ได้เห็นการแต่งกายแบบดั้งเดิมของผู้หญิงลาว ทำให้เธอเกิดความสนใจและตกหลุมรักประเพณีการแต่งกายของผู้หญิงลาว รวมไปถึงการทอผ้าไหมของประเทศลาว ในปี 1990 Cassidy ได้ตั้งโรงงานทอผ้าแห่งแรกขึ้นในลาวที่เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงของลาว เพื่อผลิตผ้าส่งออกขายต่างประเทศ ผ้าขึ้นเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของลาว มีการออกแบบผ้าทอผสมผสานแบบร่วมสมัยทำให้ผ้าไหมมีคุณภาพดีและงดงามเป็นที่ต้องการของทุกคนที่มาเยี่ยมประเทศลาว (Shimla, 2010) นอกจากนี้ในเว็บไซต์ Saobancrafts.com (ออนไลน์) ได้ระบุไว้ว่า ราว 40 ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มานี้ ศิลปะการทอผ้าที่มีอายุหลายศตวรรษและการเพาะปลูกฝ้าย ย้อมสีธรรมชาติ ได้ลดลงและหายไปเกือบมีเพียงแต่กลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ไทดำ ไทแดง ไทเมี่ยน และไทพวน ที่อยู่ในภาคเหนือและภาคกลางของลาวที่ยังคงรักษาศิลปะ

การทอผ้าไว้ ด้วยการตกทอดจากแม่สู่ลูก ในช่วงกลางทศวรรษ ลาวเปิดกว้างนโยบายต่อการค้าและการท่องเที่ยวมากขึ้น ความต้องการสำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของลาวก็ขยายตัวในกลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

Kristin Vivan Lundberg (2008) ได้อธิบายถึงวิธีการที่ผู้คนร่วมสมัยในเมืองลาวเชื่อมความสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร และวัสดุการทอผ้าในการทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีนั้นคือมีความรู้สึก “สบาย” และมุ่งเน้นไปที่ผู้หญิงทอผ้าเพื่อหารายได้เข้าครอบครัวโดยการทอผ้าด้วยมือไม่เพียงแต่เป็นการทอเพื่อเงินเท่านั้น ผู้หญิงจะสร้างความเป็นอยู่ที่ดีจากการทอผ้าให้กับตัวเองและครอบครัว การทอผ้าแสดงให้เห็นการสร้างสุขภาวะที่ดีทางสังคมเนื่องจากมันเป็นสิ่งที่จัดหาสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน รวมถึงแสดงให้เห็นการแบ่งบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในสังคม ลำดับชั้นทางสังคม และคุณค่าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การจัดการงานทอผ้ามีหลากหลายวิธีการที่ส่งผลให้เกิดสุขภาวะความเป็นอยู่ที่ดีนั้นคือ การที่ประชาชนมีการเรียงเรียงความรู้และรู้จักวิธีการใช้ทรัพยากรการอนุรักษ์ และดำรงสุขภาวะดังกล่าว ความรู้สึก “สบาย” ยังขึ้นอยู่กับความสะอาด จิตวิญญาณ และความสมดุลของร่างกาย ซึ่งอิงกับธรรมชาติและพิธีกรรม และการปฏิบัติตนของชาวลาวอีกด้วย งานดังกล่าวยังชี้ว่าการผ้าทอลาวฝังอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนลาว การทอผ้านอกบ้านไม่ได้ทำให้เกิดสุขภาวะในรูปแบบใหม่แต่อย่างใด แต่การทอผ้ามีความเชื่อมโยงกับความรู้สึก “สบาย” ท่ามกลางครอบครัวและเครือญาติ

นอกจากนี้ มีงานเกี่ยวกับการทอผ้าในประเทศลาว เช่นงานของ สมใจ ไพวง (2009) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในการผลิตผ้าไหมพื้นเมืองเชิงธุรกิจเขตหลวงพระบาง ประเทศลาว ได้สรุปบทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจว่า ผู้หญิงนับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมมาก โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ที่ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ลดลงจากที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ กระแสความทันสมัยจากภายนอกชุมชนผ่านทางโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐบาล สื่อมวลชน และระบบตลาดที่ทันสมัยได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน บทบาทของผู้หญิงที่เคยจำกัดอยู่เฉพาะใน

ครัวเรือนและไร่นาก็เริ่มขยายตัวออกไปสู่ชุมชนและภายนอกชุมชนหลายชั้น การส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้บทบาทผู้หญิงในการทำงาน การให้ผู้หญิงได้เข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การอบรมด้านความรู้ และทักษะเท่าเทียมกับผู้ชาย เป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งเพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้หญิงได้พัฒนาตนเอง เพราะวาระเวลาที่ผ่านมามีผู้หญิงยังไม่มีอำนาจพอในการตัดสินใจ ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งจะเป็นการเพิ่มพลังให้ผู้หญิงได้มีโอกาสพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมร่วมกับเพศชายมากขึ้น

ลัดสะหมี จันทะบันทง (2554) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวด้วยการทอผ้าไหมให้กลายเป็นสินค้ารวมไปถึงการอนุรักษ์และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของผู้หญิงในหมู่บ้านภูเขาค่า เมืองแก้วอุดมแขวงเวียงจันทน์ และเพื่อรายได้เสริมเข้าครอบครัวทำให้ชีวิตการเป็นอยู่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น การทอผ้าได้ถูกพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย ที่สำคัญคือ การผลิตต้องสามารถขายได้ และทำให้ลูกค้าพอใจ หญิง-ชายมีบทบาทในการดำเนินธุรกิจทอผ้าที่เท่าเทียมกันทุกอย่าง

แองสอน สีสมนอน (2554) ศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงทอผ้าในโรงงานแห่งหนึ่งที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว โดยเน้นการศึกษาอัตลักษณ์วิถีชีวิต และสภาพภาพของผู้หญิงในโรงงานรวมไปถึงยุทธศาสตร์การต่อสู้ต่อรองที่ผู้หญิงใช้เพื่อปรับตัวกับยุคสมัยเศรษฐกิจเสรี และผู้หญิงในโรงงานทอผ้าส่วนมากมาจากชนบท ฐานะครอบครัวยากจน จึงมาทำงานในโรงงานเพื่อหาเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว ถึงแม้ว่าการทำงานในโรงงานเป็นการดำรงชีวิตและการทำงานที่ยากลำบากมาก ทำงานหนักในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี และได้รับค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ ถึงแม้ว่าจะได้ค่าแรงงานน้อยก็ตามแต่พวกผู้หญิงก็ทำให้ชีวิตและสภาพด้านเศรษฐกิจของพวกเขาสีขึ้น

สำหรับในเรื่องของบทบาทของผู้หญิงในการทอผ้า สุริยา สมุทคุปดี (2537) ได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงอีสานในสามหมู่บ้านเพื่อเปรียบเทียบให้

ความสำคัญเกี่ยวกับผ้าและกระบวนการทอผ้าของผู้หญิงในชุมชนหมู่บ้านอีสาน คือ บ้านกุดตาไถ่ บ้านแต่ และบ้านจะโปะ พบว่าการทอผ้าสะท้อนให้เห็นถึง บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงผ่านการทอผ้า เดิมนั้น ผู้หญิงทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว พิธีกรรม มาสู่การทอผ้าเพื่อขายหารายได้รองจากการทำนา ส่วนผู้ชายไม่มีบทบาทในการทอผ้า (แต่ยังมีหมู่บ้านจะโปะ ที่มีทั้ง ผู้หญิงและผู้ชายทอผ้า) ผู้หญิงมีบทบาทในการรับผิดชอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ครอบครัวมากขึ้นเมื่อพิจารณาจากการทอผ้าพบว่าผู้หญิงในหมู่บ้านสามแห่งมี แนวโน้มที่จะทอผ้าเพื่อการค้าหรือเพื่อหารายได้พิเศษให้กับครอบครัวมากกว่า การทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัวและใช้ในพิธีกรรม บทบาทของผู้หญิงโดยเฉพาะใน กระบวนการทอผ้ามีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงลดลง เมื่อรูปแบบของการทอผ้า เปลี่ยนแปลงจากการทอผ้าแบบพื้นบ้านไปเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนและธุรกิจ อุตสาหกรรมสมัยใหม่ (ผู้หญิงรุ่นใหม่ของหมู่บ้านจะโปะ ไม่ได้เรียนรู้การทอผ้า จากแม่และญาติผู้ใหญ่ แต่เรียนรู้ทักษะในการทอผ้าจากโรงงานทอผ้า ส่วนบ้าน กุดตาไถ่และบ้านแต่เรียนรู้ทักษะการทอผ้าแบบแม่สู่ลูก) กล่าวได้ว่าบทบาทของ ทั้งสองเพศในบริบทหมู่บ้านอาจจะเป็นบทบาทที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันไม่ใช่เพศใด เพศหนึ่งมีอิทธิพลมากกว่ากัน กิจกรรมการทอผ้าเป็นตัวอย่างที่สำคัญของผู้หญิง ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ในหมู่บ้าน

งานวิจัยเหล่านี้ชี้ว่า ผู้หญิงลาวผูกพันกับผ้าทอจากอดีตถึงปัจจุบัน จน สามารถพัฒนาผ้าสู่การเป็นสินค้าวัฒนธรรม ในที่นี้ ผู้เขียนจะนำเสนอการทอผ้า ของกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว เป็นกรณีศึกษา

5. กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว

เมืองคำมีทั้งหมด 3 หมู่บ้านที่มีการทอผ้าคือ บ้านเชียงเกี้ยว บ้าน นาทอง และบ้านซาง แต่หมู่บ้านที่มีการทอผ้าที่เด่นที่สุดคือบ้านเชียงเกี้ยว ซึ่ง ผู้หญิงรวมกลุ่มกันทอผ้าเป็นรายได้เสริม ประชาชนในหมู่บ้านเชียงเกี้ยวประกอบ อาชีพหลักคือทำนาและปลูกพืชตามฤดูกาล และมีบางครอบครัวก็ไปรับจ้าง

ทำงานเป็นกรรมกร ส่วนผู้หญิงนอกจากประกอบอาชีพการเกษตรแล้ว ก็ยังหารายได้เสริมเข้าครอบครัวด้วยการทอผ้า การทอผ้าเป็นงานที่ผู้หญิงสามารถสร้างรายเพิ่มเข้าครอบครัวมากกว่างานอื่นๆ บางครอบครัวทอผ้าเป็นงานหลักและบางครอบครัวก็ถือเป็นงานรอง โดยผู้หญิงจะเป็นผู้ควบคุมธุรกิจการทอผ้า การตลาด และการบริหารจัดการต่างๆ ในหมู่บ้าน แต่ละปีกลุ่มจะมีการเอาไปวางแสดงในงานเทศกาลต่างๆ และวางขายในร้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติได้รับรู้หัตถกรรมผ้าไหมลาว ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตด้วยฝีมือและภูมิปัญญาของผู้หญิงลาว นอกนั้น ก็ส่งขายตามสถานที่ต่างๆ ในเมืองและมีแม่ค้ามารับไปขายต่อในเมือง

ในหมู่บ้านเชียงเกี้ยว มีกี่กระตุกสำหรับทอผ้าทั้งหมด 67 หลัง จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 48 ครัวเรือน ผลิตผ้าชิ้นได้ 1,020 ผืน ผลิตผ้าไหมได้ 4,861 เมตร และผลิตผ้าเปี่ยง 919 ผืน ต่อปี (บทสรุปประจำปี 2012) โดยมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า คือ “กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมเมืองคำ” ประกอบด้วยผู้หญิงทั้งหมด 23 คน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มของเอกชนตั้งขึ้นเมื่อ ปี 2543 ก่อตั้งขึ้นโดย ป่าบุญมี เอ็นทะวัน หัวหน้ากลุ่ม ก่อนที่จะกลายเป็นกลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมที่มีชื่อเสียงในหมู่บ้านนั้น ศูนย์สหพันธ์แม่หญิงของแขวงได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ที่มีพื้นฐานด้านการทอผ้ามาก่อนไปฝึกอบรมด้านการทอผ้าการออกตลาดต่างๆ ที่ประเทศไทย โดยศูนย์สหพันธ์แม่หญิงของบ้านเชียงเกี้ยว ได้ส่งสมาชิกในหมู่บ้านของตนไปฝึกอบรมการทอผ้าไหมจำนวน 2 คน เป็นเวลา 2 เดือน ที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งในนั้นมี ป่าบุญมี เอ็นทะวัน ไปร่วมฝึกด้วย

เมื่อป่าบุญมีฝึกอบรมสำเร็จแล้ว ป่าบุญมีก็กลับมาบ้าน หลังจากนั้น ป่าบุญมีก็ไปสมัครเป็นพนักงานทอผ้าที่โรงงานผ้าไหมหม่อน ในเมืองปาก เป็นเวลา 1 ปี จากนั้นก็ลาออก กลับมาทอผ้าขายที่บ้านเชียงเกี้ยว หลังจากกลับมาบ้าน ป่าบุญมีก็ไม่ได้ออผ้าที่ไทดานิยมทอ แต่กลับทอผ้าที่คนในเมืองนิยมใช้ หลังจากทอเสร็จปากก็เอาไปวางขายที่ตลาดในหมู่บ้านแต่กลับไม่ได้ผลเลย ไม่มีใครซื้อ ป่าจึงเปลี่ยนใจเอาผ้าไปขายที่ตลาดในเมือง ผ้าที่ป่าบุญมีทอขายส่วนมากจะ

เป็นผ้าเสื้อ ผ้าขึ้น แล้วก็ผ้าเปียง เมื่อป่าบุณมีเอาผ้าไปขายที่ตลาดในเมืองเห็นว่าได้รับผลตอบแทนที่ดี ผ้าขายได้ดีกว่าผ้าของคนอื่นๆ และเป็นที่ยอมรับของคนในเมือง เพราะว่าผ้าที่มีคุณภาพ สีไม่ตก ใสสบาย เมื่อเป็นเช่นนั้นป่าบุณมีก็ขยายและสร้างที่เพิ่มอีก 2 หลัง (จากเดิมมีเพียง 3 หลัง) อยู่ที่บ้าน และยังสอนการออกแบบลายต่างๆ ที่ได้ไปเรียนมาให้ลูกสาวและหลานสาว ที่บ้านของป่าบุณมีมีกี่กระตุกอยู่ 5 หลัง เป็นของลูกสาว 2 หลัง หลานสาว 2 หลัง และอีกหนึ่งหลังของป่าบุณมี ด้วยความขยันและอดทนในการทอผ้าเพื่อขายของป่าบุณมี จึงทำให้ป่าบุณมีสะสมเงินทุนแล้วขยายพื้นที่ของการทอผ้าออกสร้างเป็นโรงงานเล็กๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า “กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ” (Kham District Handcraft Group) ด้วยการลงทุนซื้ออุปกรณ์ทอผ้าทุกอย่างเป็นทุนของตัวเอง ไม่มีทุนจากรัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ ป่าบุณมีเริ่มลงทุนตั้งแต่ปี 1995 และปี 2000 จึงขยายออกเป็นโรงงานเล็กๆ ในหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน โดยคนที่ทอล้วนเป็นญาติของป่าบุณมี เมื่อเปิดเป็นโรงงานแล้วก็มีผู้หญิงในหมู่บ้านซึ่งเป็นไทดำทั้งหมดเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มทอผ้า และผู้หญิงแต่ละคนก็มีอาชีพทอผ้าอยู่แล้ว จากการที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่ม ผู้หญิงแต่ละคนก็มีรายได้เข้าครอบครัวมากขึ้น มีเงินเก็บ มีกี่กระตุกเพิ่ม และมีเครื่องใช้ในครัวเรือนครบทุกอย่าง แล้วยังมีการเรียกลูกหลานมาเป็นแรงงานในกลุ่มทอผ้าอีก นอกจากจะได้ค่าแรงงานและมีอาชีพแล้วยังเป็นการส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน และเพื่อพัฒนาการของการทอผ้าให้เป็นสินค้า และทำให้วิถีชีวิตของผู้หญิงในหมู่บ้านมีการพัฒนาดีขึ้นอย่างมาก การที่ผู้หญิงเลือกเข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่ม ส่วนหนึ่งเพราะมีเงื่อนไขทางเครือญาติและความสัมพันธ์แบบเพื่อนในหมู่บ้านเดียวกัน และเป็นช่องทางในการสร้างรายได้เข้าครอบครัว และทำให้ครอบครัวมีชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถมีเงินเก็บและส่งลูกไปเรียนได้ อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อเปลี่ยนการทอผ้าแบบดั้งเดิมมาสู่การทอผ้าเพื่อขาย และผ้าที่ทอก็คือเป็นลายผ้าของคนอื่นไม่ใช่ลายผ้าเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

6. ผลการศึกษา

6.1 การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไทดำผ่านการทอผ้า กรณีศึกษา กลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมเมืองคำ

การทอผ้าเป็นอาชีพที่สำคัญที่มีบทบาทต่อการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวของชาวบ้านเชียงเกี้ยว โดยจะเห็นได้จากการที่ประชาชนภายในหมู่บ้านมีรายรับจากอาชีพทอผ้าสูงกว่ารายรับจากการทำนาปลูกข้าวที่เป็นผลผลิต และการปลูกพืชต่างๆ ซึ่งกลายเป็นอาชีพที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว พร้อมนั้นยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเพศหญิงในการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวก็คือ บทบาทในสังคมเพราะว่า การทอผ้าเป็นงานที่ผู้หญิงมีความชำนาญและมีทักษะจนทำให้ผ้าทอกลายเป็นสินค้าภายในหมู่บ้านเชียงเกี้ยว ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถทางด้านภูมิปัญญาของผู้หญิงไทดำ ได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจให้แก่ลูกค้าทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทอผ้าของประชาชนหมู่บ้านเชียงเกี้ยวยังมีบทบาทในตลาดมากขึ้น ทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ของผู้หญิงภายในหมู่บ้านดีขึ้นกว่าเดิมและสามารถทำให้ครอบครัวมีอยู่มีใช้

การรวมกลุ่มทอผ้าของกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหม ทำให้ผู้หญิงสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและทำให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลลาวในปัจจุบันได้สนับสนุนการทอผ้าและอนุรักษ์ผ้าไว้ก็มีส่วนในการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้าน ผ้าไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ผ้าได้กลายเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจที่ถูกผลิตขึ้นทั่วทุกภูมิภาค โดยสามารถมองการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงผ่านการทอผ้าได้ ดังนี้

6.1.1 บทบาททางเศรษฐกิจ

ผู้หญิงไทดำ บ้านเชียงเกี้ยวได้มีบทบาทมากขึ้นในระดับผู้นำของครอบครัวเพราะเป็นหลักสำคัญในการหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวโดยการทอผ้าขายและเป็นคนสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของสังคมบ้านเชียงเกี้ยว จากเดิมที่ผู้ชายเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหลัก และผู้หญิงจะทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่มและแลกเปลี่ยนในทางวัฒนธรรมประเพณีเท่านั้น คุณสมบัติการทอผ้าที่ผู้หญิงไทดำที่มีในอดีตนั้นในปัจจุบันได้กลายเป็นต้นทุนในทางเศรษฐกิจของผู้หญิงที่ควบคู่กันไป ผ้าทอจากเดิมมีความสำคัญเฉพาะภายในครอบครัว ผลิตกันเองและใช้เอง ซึ่งเป็นการบริโภคและผลิตกันภายในครอบครัวในหมู่บ้านอย่างแคบๆ แต่ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นสินค้าที่มีความนิยมและเป็นที่ชื่นชอบจากคนภายนอกหมู่บ้าน ทอผ้าเกิดการเรียนรู้ มีมุมมองแนวคิด ในการทอผ้าเพื่อจะผลิตกันทำให้ผ้าทอเป็นสินค้าที่ได้รับการยอมรับและถูกซื้อจากลูกค้าในสังคมต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม และมีการเปิดตลาดผ้าทอของตนสู่โลกกว้างมากขึ้น การทอผ้าจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มปริมาณการผลิตมากขึ้นจากเดิมเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าจากที่ต่างๆ

การทอผ้าเปลี่ยนแปลงจากในอดีตจากการทอผ้าเพื่อนุ่งห่มและใช้ในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวสู่การทอผ้าเพื่อค้าขายและแลกเปลี่ยนผืนผ้าทอกันอยู่ก่อนแล้ว แต่เป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนกันอย่างเรียบง่ายตามวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ คือ ถ้าผ้าทอนั้นเกิดผลิตออกมาจนมีมากเกินไปจนจำเป็นและไม่มีความต้องการที่จะเก็บไว้ พวกเขาก็จะนำเอาผ้าทอเหล่านั้นออกมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ต้องการกันภายในหมู่บ้านที่มีอยู่ใกล้เคียงกัน ปัจจุบันผ้าทอเป็นสินค้านั้นมีความแตกต่างจากอดีต เช่น เป็นการค้าเป็นอาชีพ ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นบางเวลาการผลิตผ้าก็ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นกว่าเดิมและคนทอจำเป็นต้องเรียนรู้ความต้องการด้านต่างๆ จากลูกค้ามากขึ้น เรื่องรสนิยมของกลุ่มลูกค้านั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เช่น การเลือกใช้สีการจัดวางลวดลายบนผืนผ้า ทั้งนี้เพื่อให้ผืนผ้าทอของตนนั้นเป็นที่ต้องตาต้องใจของลูกค้าและขายได้ ซึ่งในการทอผ้าเป็นสินค้านั้น

สิ่งที่ผู้ต้องการก็คือการจำหน่ายผ้าทอให้ได้ปริมาณมากๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราที่เป็นปัจจัยหลักสำคัญในการแลกเปลี่ยนสิ่งของและดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

6.1.2 บทบาททางสังคมและวัฒนธรรม

การแบ่งงานระหว่างชายหญิงในครอบครัวชาวลาวในปัจจุบันมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ผู้ชายช่วยเหลืองานบ้านมากขึ้น ในกรณีที่ผู้หญิงไม่สามารถทำงานบ้านได้ เช่น คลอดลูก เจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนในเวลาปกติจะช่วยเหลือเมื่อได้รับการขอร้องจากผู้หญิง ผู้ชายในหมู่บ้านสามารถทำงานทุกอย่างในบ้านได้เหมือนผู้หญิง แต่ที่ไม่ได้ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันเพราะเชื่อว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ทศนคตินี้ส่วนหนึ่งมาจากการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับชุมชนน้อยกว่าผู้ชายเพราะผู้หญิงต้องทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า รีดผ้า ทำกับข้าว ฯลฯ

สำหรับการแบ่งบทบาทระหว่างหญิงชายในการทอผ้าในหมู่บ้านเชียงเกี้ยว ในผู้หญิงจะมีบทบาททุกอย่างในงานทอผ้าเพราะงานทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งหมด แต่ในส่วนการเก็บวัสดุ การสร้างอุปกรณ์และซ่อมก่ีกระตุก ผู้หญิงจะมีบทบาทร่วมกับผู้ชาย และผู้ชายจะมีบทบาทการเตรียมอุปกรณ์ การเก็บวัสดุ และซ่อมแซมก่ีทอผ้าให้กับผู้หญิง โดยผู้ชายจะไม่มีบทบาทในการย้อมสีและการทอผ้าเลย ในปัจจุบัน ผู้ชายจะมีบทบาทมากในด้านสร้างอุปกรณ์และการซ่อมก่ีกระตุก ส่วนการย้อมสีมีบทบาทร่วมกับผู้หญิง แต่จะไม่มีบทบาทในการทอผ้าเลย สำหรับผู้หญิงจะมีบทบาทในกระบวนการทอผ้าเป็นส่วนมาก ตั้งแต่การเก็บวัตถุดิบสำหรับย้อมสี การเก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย การย้อมสี จนกระทั่งการทอเป็นผืนผ้า

การทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เป็นงานของกลุ่มผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจึงมีบทบาทในกระบวนการทอผ้าเป็นส่วนมาก ถึงแม้ว่าผู้ชายจะมีส่วนเกี่ยวข้องในบางกระบวนการก็ตาม แต่ผู้ชายจะไม่ร่วมนั่งก่ีกระตุกเพื่อทอผ้าโดย

เด็ดขาด เพราะกลัวคนในหมู่บ้านต่อว่าว่าเป็นผู้ชายที่ไม่มีเกียรติศักดิ์ศรี ไม่มีงานทำจนต้องไปทำงานของผู้หญิง

สำหรับบทบาทด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่นของผู้หญิงเป็นบทบาทด้านชุมชน ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้าในชุมชนผู้หญิงไทดำในหมู่บ้านเชียงเกี้ยว มีบทบาทที่เด่นชัดอย่างมากในการประกอบอาชีพทอผ้า และด้านการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรม เพราะสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้หญิงก็คือ การทอผ้า พร้อมนั้นยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการมีบทบาทของผู้หญิงก็คือ บทบาทในสังคม นอกจากนั้นการทอผ้ายังเป็นกิจกรรมเฉพาะในครอบครัวและเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงบทบาท ความสามารถ และเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนมากที่สุด ตั้งแต่การทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว ใช้เป็นของฝาก ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นอื่นๆ จนถึงการทอผ้าเพื่อขาย

ทางด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของหมู่บ้านเชียงเกี้ยว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้งาน ดังกล่าว มีการสืบทอดและอยู่กับประชาชนบ้านเชียงเกี้ยวตลอดไป จากการสนทนากับกลุ่มชาวบ้านเห็นว่า ชาวบ้านเองก็มีความตื่นตัวต่อการอนุรักษ์ และส่งเสริมงานหัตถกรรมทอผ้าไหม โดยชาวบ้านมีวิธีการอนุรักษ์และส่งเสริมหัตถกรรมทอผ้า คือ 1) มีการสอนในกลุ่มเพื่อนและลูกหลานในการทอผ้าเพื่อให้มีรุ่นสืบทอดต่อไป 2) มีการระดมส่งเสริมให้ชาวบ้านมีจิตใจรักอาชีพและเห็นความสำคัญในอาชีพทอผ้า และ 3) พยายามสร้างคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อดึงดูดลูกค้าเพื่อให้งานดังกล่าวคงอยู่ได้นาน

ถึงแม้ว่าการทอผ้าจะเป็นงานที่ดูเป็นอาชีพที่ล้าหลังในสายตาของคนรุ่นใหม่ แต่ชาวบ้านก็ยังมีจิตใจรักในอาชีพดังกล่าว และก็พยายามฝึกสอนให้ลูกหลานของตนที่เป็นเพศหญิงได้เรียนรู้ให้มากขึ้น และเพื่อให้พวกเขามีอาชีพที่มั่นคงที่สามารถทำได้อย่างอิสระ ซึ่งประเด็นสำคัญชาวบ้านเห็นว่า การผลิตที่มีคุณภาพจะทำให้ผู้ซื้อพอใจ และผลักดันให้อาชีพดังกล่าวอยู่กับสังคมของหมู่บ้านเชียงเกี้ยวต่อไป

6.2 ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงไทดำผ่านการทอดผ้า

เมื่อผู้หญิงไทดำยึดการทอดผ้าเป็นอาชีพเพื่อหารายได้เข้าครอบครัว เห็นว่าชีวิตการเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม เงินที่ได้จากการทอดผ้าส่วนมากจะเป็นเงินเก็บไว้ซื้อสิ่งของที่จำเป็นในครอบครัว เช่น ซื้อรถจักรยานยนต์ให้ลูกไปโรงเรียน ซื้อรถฮุนไดเพื่อมาขนของไปขายในเมือง ซื้อรถตู้เพื่อขนส่งผู้โดยสารเข้าในเมือง โดยใช้เงินรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ เป็นเงินหมุนเวียนใช้ในครอบครัว

อาชีพทอดผ้านั้น เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดี ทุกคนต้องการที่จะมีรายได้จากการทอดผ้า และรายได้ที่เกิดขึ้นมานั้นจะเป็นรายได้ที่ช่วยให้มีโอกาสที่จะได้ซื้อของใช้เพื่อเป็นเครื่องอุปโภคในครัวเรือน และทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายขึ้นกว่าเดิมมาก ถึงแม้ว่าแต่ก่อนจะไม่ถึงกับอดอยากมาก แต่ในปัจจุบันนี้ถ้าต้องการอะไรก็สามารถนำเงินที่ได้จากการทอดผ้านี้ไปใช้จ่ายใช้สอยได้ตามความต้องการอย่างไม่ขาดแคลน อย่างไรก็ตาม เมื่อยึดอาชีพทอดผ้าเป็นอาชีพเสริมในการสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนแล้วเห็นว่าชีวิตการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาก ถ้าเทียบกับเมื่อก่อนเครื่องใช้ในครัวเรือนอะไรก็ไม่มีแต่ปัจจุบันมีครบทุกอย่าง เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น และยานพาหนะต่างๆ เพราะว่า ทุกคนมีความขยันและอดทนในการหารายได้เพิ่มโดยเฉพาะรายได้จากการทอดผ้า สำหรับรายได้จากการทอดผ้าส่วนมากพวกเขาจะเก็บไว้เป็นเงินเก็บเพื่อไว้ใช้จ่ายในยามที่จำเป็นไว้เพื่อรักษาพยาบาลในยามที่คนในครอบครัวไม่สบาย หรือไว้ซื้อเสื้อผ้าชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียนใหม่ให้ลูกไปโรงเรียน และไว้ซื้อสิ่งของที่จำเป็น ตัวอย่างเช่น ป้าคำพู สมาชิกทอดผ้าในกลุ่มได้เล่าว่า

“รายได้ที่มาจากอาชีพทอดผ้านั้น ส่วนหลายจะเอาไว้เป็นเงินเก็บเพื่อส่งให้ลูกและหลานได้เรียนหนังสือจนจบ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเมือง ซึ่งถ้าเป็นอย่างก่อนนั้นเขาก็จะบได้เรียนหนังสือ ถึงแม้ว่า

จะมีฝีมือในการทอผ้าได้ก็ตามแต่ทอບ່ง่บ่านใด
 นานๆ ทีจะได้ผ้าชิ้นหนึ่งต้องใช้เวลาและต้นทุนอีก
 และบ่มีคีนมาจ้างให้ทอก็จะได้เงิน แต่ตอนนี้ได้เข้า
 มาเป็นสมาชิกในกลุ่มทอผ้านี้บ่ต้องใช้ต้นทุนมีแต่
 ตั้งใจทอผ้าให้ได้สวยและทอให้ได้หลายๆ ตามที่
 หัวหน้ากลุ่มสั่ง เทานี้ก็มีรายได้แล้วแถมเป็นอาชีพที่
 ถาวรอีก”

โดยจะเห็นกลยุทธ์หรือวิธีการต่างๆ ที่ผู้หญิงใช้เพื่อให้สามารถ
 จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้ได้รายได้สูงสุดแก่ครัวเรือนได้แก่

6.2.1 ด้านการผลิตผ้าทอและการแบ่งงานกันทำ

กลุ่มผู้หญิงที่ประกอบอาชีพการทอผ้าจะมีการแบ่งงานกันทำ
 ให้มีประสิทธิภาพ หัวหน้ากลุ่มคือ ป่าบุญมี เอินทะวัน ซึ่งเป็นผู้ที่ก่อตั้งกลุ่ม มี
 สมาชิก 23 คน ในกลุ่มทอผ้าประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด โดยมี
 ระบบการทำงานของกลุ่ม คือในกรณีที่ลูกค้ามาสั่งทำสินค้า ก็จะจัดประชุมแล้ว
 แบ่งงานให้สมาชิกทอ และให้สมาชิกเลือกสีที่จะทอ และสีที่จะย้อม ที่ตัวเอง
 สามารถรับผิดชอบได้ นอกจากนี้ยังกำหนดวันที่ ที่จะส่งด้วย โดยทางกลุ่มจะเลือก
 เอาสมาชิกที่ทำเพียงแค่ 9-10 คน เทานั้น ซึ่ง 10 คนนั้น คือผู้ที่มีอาชีพทอผ้าเป็น
 หลัก เพื่อจะได้สินค้าที่มีคุณภาพ สี แบบ ลาย ต้องเหมือนกับตัวอย่างที่ลูกค้าเคย
 เห็น

6.2.2 รูปแบบและวิธีจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการกำหนดราคา

ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอแต่ละครั้ง ก็ล้วนแต่ผู้หญิง
 เป็นผู้มีบทบาทในการจำหน่าย ซึ่งไม่มีรูปแบบมากมายอะไร เพียงแค่ใช้
 ประสบการณ์ในการติดต่อพัวพันกับลูกค้าหรือคนที่รู้จักกัน โดยส่วนใหญ่รูปแบบ
 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านจะอยู่ใน 3 รูปแบบ
 ดังนี้

- 1) มีแม่ค้าคนกลางมารับเอาไปขาย
- 2) วางขายในร้านของกลุ่มในหมู่บ้าน
- 3) เอาไปวางขายตามงานเทศกาลต่างๆ

ส่วนการกำหนดราคาโดยใช้กระบวนการผลิตของผ้าทอ การทอผ้ามีกระบวนการผลิตที่ยุ่งยากหลายขั้นตอนซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ขั้นตอนการผลิตฝ้าย-ไหม การย้อม และการทอผ้า ในแต่ละขั้นตอนต้องใช้มือทำทุกขั้นตอน นอกจากนี้งานทอผ้าถือได้ว่าเป็นทั้งงานศิลปกรรมและหัตถกรรม และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากธรรมชาติ 100% และมีคุณภาพดีในเรื่องกลิ่นและสีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะสินค้าซึ่งไม่เหมือนกับผ้าโหลจากโรงงาน ผ้าทอมือจึงมีราคาแพงกว่าผ้าในโรงงานทั่วไป การกำหนดราคายังขึ้นอยู่กับตลาดท้องถิ่นกับลูกค้าผู้ที่มาสั่งทำ เพราะว่าผลิตภัณฑ์มีหลากหลายรูปแบบและลวดลายที่ลูกค้าต้องการ สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ชาวบ้านเอาไปจำหน่ายและเป็นที่ยอมรับของลูกค้า ส่วนมากจะเป็น ผ้าเสื่อ ผ้าซิ่น และผ้าสบง ที่มีสีสันลวดลายแตกต่างกันไป และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้

การกำหนดราคามีหลักเกณฑ์การตั้งราคาสินค้า การดูคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของสินค้าโดยมีการใช้หลักการตั้งราคา คือ ราคาขาย=ต้นทุน+กำไร+เงินตอบแทนสมาชิก โดยหัวหน้ากลุ่มมีหลักเกณฑ์การตั้งราคา คือ มีอัตราส่วนลดสำหรับแม่ค้าคนกลาง คือ การให้เครดิต ในการจ่าย 15-30 วัน ในการจำหน่ายซึ่งจะคิดราคาเต็มไม่มีส่วนลดสินค้าไปจำหน่าย ลดให้ร้อยละ 5-10 ต่อชิ้น แต่ถ้าซื้อเยอะอาจลดได้อีก ยึดหยุ่นตามสถานการณ์การต่อรอง การจำหน่ายสินค้าของกลุ่มหัตถกรรมมีหลายรูปแบบผสมผสานกันรวมทั้งการขายผ่านแม่ค้าคนกลางซึ่งมีเกณฑ์การเลือกแม่ค้าคนกลางคือ เป็นกลุ่มคนที่รู้จักกับหัวหน้ากลุ่ม และรู้จักกับสมาชิกในกลุ่ม เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน ร้านค้าที่รู้จักกันมานาน เป็นบุคคลที่รู้จักรับรองความเชื่อถือโดยใช้ความไว้วางใจ

ในด้านการดำรงชีพของผู้หญิงต้องมีการใช้ต้นทุนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยทุน 5 ด้านนี้ดังนี้

1) ทูทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ คนที่มีความรู้และความสามารถในการทอผ้า ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ ประสบการณ์ที่คุ้นเคย หรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ในตัว

2) ทูทางด้านกายภาพ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีพ ประกอบไปด้วยเส้นทางคมนาคมเข้าหมู่บ้านเชิงเกี่ยวที่สะดวกสบาย และอยู่อาศัยที่มีความมั่นคงมีน้ำสะอาดและพลังงานอย่างเพียงพอ

3) ทูทางการเงิน ได้แก่ ฐานะทางการเงิน การออม และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ในหมู่บ้านเชิงเกี่ยวได้มีกองทุนสนับสนุนของหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุจำเป็นเร่งด่วนของชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากฐาน และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนทั่วหมู่บ้าน และเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านสะดวกในการเบิกจ่ายล่วงหน้าในการซื้อเครื่องทอ ฝ้าย และไหม มาทอ

4) ทูทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ในการหาอุปกรณ์เพื่อมาสร้างที่ทอผ้า และหากบไม้ สมุนไพรมาย้อมไหม นอกนั้นก็ยังมีฝ้ายและไหมที่สะดวกในการหาซื้อได้ตามท้องตลาดหรือหาซื้อตามหมู่บ้านที่มีประชาชนอีกหมู่บ้านหนึ่งที่พวกเขาปลูกหม่อนเลี้ยงหม่อนเพื่อขาย

5) ทูทางด้านสังคม เป็นคุณค่าในการเชื่อถือกันระหว่างบุคคลหรือองค์กรซึ่งอยู่ในเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ ได้แก่ โครงข่ายทางด้านสังคม และความร่วมมือกันทางสังคม เช่น คนที่เป็นเครือญาติกัน เป็นเพื่อนบ้าน คนรู้จักกันในสังคม

การเข้าถึงทุนเพื่อใช้ในการดำรงชีพ มีการเข้าถึงที่แตกต่างกันไป กลุ่มผู้ทอผ้าที่มีฐานะทางการเงินดีสามารถที่จะเข้าถึงทุนทั้ง 5 ประเภทได้ดีกว่ากลุ่มผู้ทอผ้าที่มีฐานะยากจน ส่งผลต่อการเลือกแนวทางในการดำรงชีพของผู้ทอผ้าด้วยกัน ทางเลือกในการดำรงชีพของผู้ทอผ้าทอที่ยากจนมีอยู่ค่อนข้างจำกัด เมื่อมีทางเลือกไม่มากผู้ทอผ้าฐานะที่ยากจนมักจะเลือกการขายทุน เช่น ที่ดิน เป็นต้น ให้กับนายทุนหรือผู้ที่มีฐานะดีกว่า มากกว่าที่จะพัฒนา

อุตสาหกรรมผ้าทอของตนเองให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากขาดความเชื่อมั่นจากแหล่งทุน ในการเข้าถึง และการศึกษาต่ำ ส่วนผู้หญิงที่มีฐานะปานกลางจะใช้แนวทางการ พัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น การปรับปรุงผืนผ้าลวดลายต่างๆ ให้เหมาะสมกับความต้องการของคนในสังคม นอกจากนั้นผู้หญิงจะพยายาม ศึกษาและเรียนรู้วิธีการทำอุตสาหกรรมผ้าทอรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับทุนที่มี อยู่ รวมถึงแสวงหาแนวทางในการเข้าถึงแหล่งทุน โดยการยอมเสียสละทุนทาง ธรรมชาติที่มีอยู่ คือ ที่ดิน เพื่อใช้ในการค้ำประกันการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนต่างๆ

นาง วันเพ็ญ สมาชิกทอผ้าในกลุ่ม ให้สัมภาษณ์
ว่า “หลังจากที่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่มทอผ้า ตาม
การชักชวนของหัวหน้ากลุ่ม ฐานะในครอบครัวก็ดีขึ้น
หลาย เมื่อก่อนมีแต่ทำอะไรทำนาปลูกพืชตามฤดูกาล
ขาย แต่ตอนนี้มีอาชีพทอผ้าเป็นการหาเพิ่มรายได้เข้า
ครอบครัว เงินที่ได้แต่ละเดือนจากการทอผ้าก็จะเก็บ
ไว้ใช้จ่ายในยามที่จำเป็นในครอบครัว ทุกๆ เมื่อก็จะไป
ทอผ้าในกลุ่ม ถ้ามีอโถบได้ไปก็จะรู้สึกดีฮอต คืดฮอต
ทุกคนในกลุ่มเพราะมีความผูกพันกับทุกคนในกลุ่ม
เหมือนครอบครัวเดียวกันกินข้าวร่วมกันทุกมื้อ
ปรึกษาหารือกันในยามที่มีปัญหา ”

7. อภิปรายและสรุปผล

จากผลการศึกษาข้างต้น จะพบว่าผู้หญิงมีการปรับเปลี่ยนบทบาท โดยเฉพาะในด้านการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวด้วยการทอผ้าของประชาชน หมู่บ้านเชียงเกี้ยว เมืองคำ แขวงเชียงขวาง ในภาพรวมถือว่าผู้หญิงมีบทบาท สำคัญมากในการทอผ้าให้กลายเป็นสินค้าในการหารายได้เพิ่มเข้าครอบครัว เพราะอาชีพทอผ้าของประชาชนสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ส่วนผู้ชายก็มีบทบาท

ในการสร้างอุปกรณ์ทอผ้าช่วยผู้หญิง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ชาวบ้านเชียงเกี้ยวมีการทอผ้าเพื่อเป็นสินค้ามากกว่าการทอผ้าเพื่อไว้ใช้ ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนได้เข้ามารู้จักหมู่บ้านมากขึ้น และผู้หญิงในบ้านเชียงเกี้ยวก็มีอาชีพจากกิจกรรมการทอผ้าจากรายได้เสริมมาเป็นรายได้ที่เป็นกอบเป็นกำมากขึ้น เนื่องจาก มีกลุ่มหัตถกรรมตำผ้าไหมของบ้านบูนมี ที่สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านมีงานทำมีอาชีพที่มั่นคง เมื่อผ้าทอซึ่งเป็นสิ่งที่ไทดำทุกคนคุ้นเคยมาตลอดตั้งแต่เกิดและเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งสามารถทำรายได้ได้อย่างงดงามและยังกลายเป็นสิ่งที่ได้รับความยกย่องและชื่นชอบจากบุคคลภายนอก ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำเกิดความภาคภูมิใจในผืนผ้าทอที่เปรียบเสมือนสมบัติล้ำค่าทางภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบให้ และกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของตนเอง จนในปัจจุบันนี้ผ้าทอไทดำถือเป็นสินค้าที่มีความสำคัญมีชื่อเสียงกระจายไปทั่วทุกที่ในประเทศลาว แม้ว่าลายผ้าจะไม่ซ้ำ ลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองก็ตาม แต่ก็มีความภูมิใจที่ตนเองมีฝีมือที่ได้ ทอผ้าเพื่อขายเป็นสินค้าและยังเป็นที่นิยมของคนในเมืองอีกด้วย

บทบาทของผู้หญิงไทดำข้างต้นทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมข้างต้นสอดคล้องกับบทบาทหญิง-ชายของผู้หญิงลาวซึ่งคณะประธานสหพันธ์แม่หญิงลาว (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว 2543) ได้กล่าวไว้โดยแบ่งบทบาทออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาทด้านการผลิต เป็นบทบาททางเศรษฐกิจ โดยผู้หญิงไทดำสร้างเศรษฐกิจด้วยการทอผ้าจากการทอผ้าเพื่อใช้มาเป็นทอผ้าเพื่อขายเป็นสินค้า 2) บทบาทการดูแลสมาชิกในครอบครัวเป็นบทบาททางสังคม ได้แก่ ในการดูแลสมาชิกครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดูแล การเลี้ยงดูครอบครัว และการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหาร ซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน และอื่นๆ ซึ่งผู้หญิงลาวยังคงดำรงบทบาทเหล่านี้ไว้ดังเช่นแต่ก่อน และ 3) บทบาทเพื่อชุมชนเป็นบทบาททางด้านวัฒนธรรม การทอผ้ายังเป็นกิจกรรมเฉพาะในครอบครัวและเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงบทบาท ความสามารถ และเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนมากที่สุด

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้หญิงมีการพัฒนาวิถีต่างๆ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554: 83) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพ เป็นได้ทั้งแนวทางที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และเป็นทั้งทางเลือกที่ปรับใช้ในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีอาจคาดเดาได้ เช่นเดียวกับกลุ่มผู้หญิงทอผ้าที่มีความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่นของการดำรงชีพโดยเลือกใช้การประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การทอผ้าไหม การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชและค้าขาย เป็นต้น และยังคงสอดคล้องกับที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554 : 107) ที่กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงและการดำรงชีพ ในส่วนของการทำความเข้าใจกับบทบาทของความสัมพันธ์หญิง-ชาย ที่มีนัยยะต่อยุทธศาสตร์การดำรงชีพของผู้หญิงในครัวเรือนและการต่อรองของผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกรรม การปรับบทบาทและสถานภาพด้วยการใช้ทรัพยากรทั้งในและนอกครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพอันหลากหลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของผู้หญิงเพื่อให้ครัวเรือนอยู่รอด

ผู้วิจัยได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำงานของผู้หญิงในกลุ่มทอผ้าวิถีคิดวิธีการทำงานที่เป็นพื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนความพยายามที่จะแก้ไขปัญหของชาวบ้าน โดยศักยภาพที่มีอยู่ในตัวนั้นได้ถูกดึงมาใช้แปรให้เป็นสภาพทางเศรษฐกิจได้อย่างดีที่สุด “แม่หญิงลาว” จึงไม่ใช่แค่แม่บ้านแม่เรือนในแบบอดีต แต่เป็นผู้ที่มีทุนและสามารถใช้ทุนที่ตนเองมีอยู่เป็นยุทธศาสตร์ดำรงชีพที่และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้อยู่รอดและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การให้การสนับสนุนและดึงศักยภาพของผู้หญิงพร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งด้านความรู้ด้านการตลาด การส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ผ้าทอยังเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อผู้หญิงลาวกลุ่มดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เต็งเม้ง อย่างลือชัย. 2550. **บทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายม้ง : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังเหือ เมืองทุละคม แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2554. **โมโนทัศน์การดำรงชีพ LIVELIHOODS**. เชียงใหม่ : กองทุนพัฒนาวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรทิพย์ ช้องทองชัย. 2548. **ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มไทดำเหนือในกระแสบริโภคนิยม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- พระมหาโสภณ มูลหา. 2554. **ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รุ่งโรจน์ แสงวนอก. 2553. “ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงชีพของครัวเรือนชาวประมงชายขอบในเขตบึงทุ่งสร้าง จังหวัดขอนแก่น”, ใน เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 6. หน้า 34-45. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลัดสะหมี จันทะบันทง. 2554. **บทบาทหญิงชายในการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวด้วยการค้าหูกของชาวบ้านภูเขาคำ เมืองแก้วอุดม แขวงเวียงจันทน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว.
- สมใจ ไพบง. 2552. **บทบาทของผู้หญิงในการผลิตผ้าไหมพื้นเมืองเชิงธุรกิจเขตหลวงพระบาง ประเทศลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. 2537. **แม่หญิงต้องต่ำทุก พัฒนาการของกระบวนการ
ทอดผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงบ้านอีสานปัจจุบัน.**

นครราชสีมา : สาขาวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
สุรนารี.

ศุณย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว. 2543. **บทบาทแม่หญิงกับการพัฒนา.**

นครหลวงเวียงจันทน์ : ลาวยูนิปริ้น.

Abercrombie, Nicholas, Hill, Stephen and Turner, Bryan S. 2000.

The Penguin Dictionary of Sociology. London : Penguin Books.

Lundberg, Kristin Vivan. 2008. **Women Weaving Well Being:**

The Social Reproduction of Health in Laos. PhD diss.,
University of Kansas.

Saobancrafts.com. (online). **Silk in Laos History and Culture.**

Accessed from; <http://www.saobancrafts.com/our-products/silk/silk-in-lao-history-and-culture> (September 6, 2014.).

Shimla. 2010. **Silk Weaving in Laos: An Ancient Asian Tradition.**

Accessed from; <http://shimla.hubpages.com/hub/antique-silk>.
(September 6, 2014.).

VOA. **แม่ยังมีขีดบอดสำคัญในวิถิงานทูละกิดของลาว.**

<http://lao.voanews.com/content/world-bank-points-that-about-40-percent-of-new-entrepreneurs-in-lao-are-women/1617350.html>. 8 March 2013.